

La causa del refús de la burgesia i la crítica

El fillol Josep Romeu i Figueras (Òdena, Anoia, 1917 - Barcelona, 2004), va coincidir amb Josep Palau i Fabre a la Universitat de Barcelona, als anys 40. Li dedica un dels millors retrats que s'han fet de l'escriptor al seu 'Quadern de memòries'.

"M'ajudà especialment Josep Palau i Fabre, que anava pel claustre de la Facultat amb un volum de les poesies de Joan Maragall sota el braç d'una manera visible, com si fos una mena d'esquer amb el qual cridar l'atenció dels lectors de català i iniciar un diàleg que acredités la personalitat catalanista i nostrada de la nova coneixença. Em vaig presentar jo mateix a Palau, i li vaig dir que coneixia Joan Mercader i algú més de la nostra corda, per desfer la desconfiança inicial. Ens férem amics, amb una amistat que durà anys i fou gairebé íntima.

Josep Palau i Fabre era fill únic d'una benestant família barcelonina. El seu pare era pintor i regentava una botiga

de decoració situada a l'Eixample, tocant al passeig de Gràcia. La seva mare era francesa, culta i distingida, i no volgué tenir més fills a causa del part traumàtic de Josep, fill únic, doncs, com ja he dit. Palau i Fabre era ja aleshores un bon poeta, diguem-ne acordant a la poesia que es feia llavors, en part continuadora de la preguerra. Evolucionà més endavant amb una escriptura poètica més desimbolta, fruit d'unes experiències descarnades del món més baix de l'escala social i, d'altra banda, d'una efervescent fantasia del cosmos oníric i desarrelat de les veritats convencionals. Era la poesia que feia immediatament abans d'anar-se'n a París i fou la causa del refús que li mostrà una bona part

L'escriptor que va ressuscitar

La gran passió de Josep Palau i Fabre va ser l'estudi de l'obra de Pablo Picasso. El resultat, una extensa bibliografia traduïda a més d'una dotzena de llengües.

El reconeixement oficial i la projecció pública li van arribar els darrers anys de la seva vida. Josep Palau i Fabre, mort el 23 de febrer passat, va ser un marginat condemnat al silenci, fins passada la setantena d'anys.

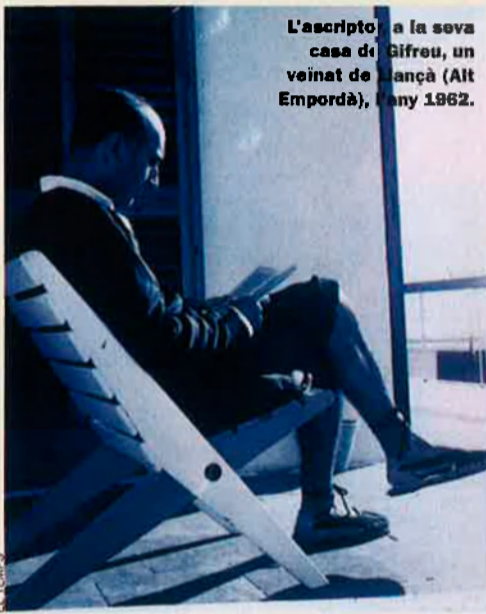
Amb tres quarts de segle de vida darrere seu, va ressuscitar. Josep Palau i Fabre (Barcelona, 21 d'abril del 1917 - 23 de febrer del 2008) va exiliar-se del país el dia 17 de desembre de l'any 1945, i va continuar l'exili l'any 1962 en una cala solitària de la Costa Brava, la de Gifreu, al municipi alt-empordanès de Llançà, durant uns quants anys més.

Però també va continuar exiliat quan a final dels 70, principi dels 80, va poder tornar a viure al pis familiar de la dreta de l'Eixample barcelonina, un cop ingressada en una residència la mare, amb la qual no s'avenia, perquè mai no es va sentir estimat, ja des de ben petit.

Va continuar exiliat perquè es considerava marginat per la societat cultural catalana. S'hi va considerar d'ençà que l'any 1945 va quedar-se sol defensant la lluita cultural clandestina, al preu de ser perseguit, multat i fins i tot engarjolat, contra els qui proposaven d'avançar pels camins oberts pels favors que, amb comptagotes, el règim estava disposat a acceptar a contracor. I també perquè va quedar-se sol defensant una literatura radical i lliu-

de la burgesia barcelonina, a més del de certs sectors de la crítica de la clandestinitat. L'estada a França el confirmà en les seves idees més recents i li permeté veure de prop els corrents artístics i literaris de l'avantguarda europea, que adoptà i seguí a la seva manera i segons els seus personals criteris. A més, Palau i Fabre s'ha convertit en un bon coneixedor de l'obra de Picasso, i ha escrit proses breus i alguna obra teatral, en ambdós casos sota criteris d'un marcat erotisme,

Palau no acabà la carrera de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona a causa de l'assignatura de grec. En canvi, aconseguí matricula d'honor en història de la literatura després d'un examen sonat

L'escriptor a la seva casa de Gifreu, un veïnat de Blànca (Alt Empordà), l'any 1962.

en el qual tractà Ramon Llull com a nigromant expert en ciències ocultes i com a alquimista, un terme que el poeta ha usat i tractat preferentment en la seva obra poètica.

Però la seva tasca de coordinador entre els joves i els vells d'aleshores i la seva intervenció activa en moltes empreses efectuades en la clandestinitat són particularment importants. Molts de nosaltres, els joves i els grans d'aleshores, li devem gratitud, confessada o no dita mai, depèn de qui. Particularment, jo li ho agraeixo amb tota decisió."

Josep Romeu i Figueras

Quadern de memòries.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

re, massa provocadora i escandalosa per al migrat catalanisme resistent de l'època, dominat per un esperit religiós i conservador.

I quan l'any 1993, el Cercle de Lectors va decidir de recollir tota la seva obra narrativa en un volum, *Contes de capçalera*, i, dos anys després, Proa va reeditar el recull perquè pensava que mereixia una divulgació més generosa, Palau i Fabre va trencar la llosa que el mantenia tancat a les catacumbes i va poder començar a respirar un aire nou.

La seva figura i la seva obra iniciaven llavors un renaixement. Més ben dit: començaven a néixer, perquè, en molts sentits, Palau i Fabre naixia aleshores per primer cop, en condicions normals, per a la cultura catalana.

La bona acollida dels relats va animar Proa a acceptar un nou recull de contes, *Les metamorfosis d'Ovidià i altres contes*, editat el 1996.

Com a narrador, Palau i Fabre havia estat un autor tardà. El seu primer recull de relats, *Contes despulats*, els publica al Mall el 1983.

Ja era un nom prou estimat pel gremi, però no havia assolit una projecció satisfactòria. Així, del 1976 al 1978 havia presidit el PEN Club Català i algunes peces teatrals seves havien pogut pujar als escenaris, però eren escenaris secundaris de funcions

úniques o de poca capacitat, com la Cova del Drac.

Sort de Picasso. Sort en va tenir de Picasso. Psicològicament. El pintor, al qual dedicava estudi rere estudi, el mantenia viu i animat.

Quan, en escriure les memòries, l'any 1985, reflexionava sobre el cas, va escriure: "¿Què hauria estat de mi sense la meua vena picassiana? Car si ara, al meu país, se'm fa una mica de cas, és per haver constatat el meu 'picassianisme'; la meua 'especialitat' ha estat reconeguda arreu. Però va arribar un moment que la meua obra —la meua poesia, el meu teatre— era gairebé del tot silenciada, que els meus esforços per redreçar el país —redreçament dels Amics de la Poesia, reestructuració dels Estudis Universitaris Catalans i tantes coses com vaig fer, en les quals em vaig prodigar— eren del tot ignorats."

La doble edició dels *Contes de capçalera* va ser el tret de sortida. El 1997 rebia el Premi Nacional de Literatura i publicava a Proa l'edició definitiva —la vuitena— del llibre que aplegava tota la seva poesia, els *Poemes de l'Alquimista*.

El llibre havia sofert els trasbalsos editorials històrics, habituals dels països. La primera edició, del 1952, va haver de ser impresa clandestinament i per

poder-se'n fer una edició autoritzada, ja vint anys després, va haver de publicar-se censurada.

El 1997 la seva figura comença a consolidar-se. A més del premi i de l'edició definitiva de la poesia, publica, també a Proa, i en un sol volum, els *Quaderns de l'Alquimista* —apareguts, incomplets, feia uns quants anys—, recull de notes diverses que combina amb mà mestra la reflexió, l'anàlisi i la confessió i que s'obre amb un "Quadern lul·lià" i es tanca amb un "Quadern picassià", les dues figures que han emmarcat la seva vida.

El 1999 obté dos nous reconeixements de pes: el premi Lletra d'Or pel llibre *Estimat Picasso*, i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, distincions que es complementen, l'any següent, amb la Medalla d'Or de l'Ajuntament de Barcelona i la medalla d'Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres, de França.

Som encara a l'any 2000 i la Generalitat de Catalunya, a través del KRTU, li dedica una exposició al Centre d'Art Santa Mònica de Barcelona.

Es també el 2000 quan l'escriptor veu com una obra seva, *La confessió o l'esca del pecat*, i sense l'ajut de Picasso, puja a un escenari professional, el Brossa Espai Escènic. Al cap de tres anys, el Brossa torna a estrenar una

RICHARD CUGAT

Palau i Fabre, a 79 anys. Acabava d'aplegar tota l'obra narrativa (*Contes de capçalera*) i d'editar un recull nou, *Les metamorfosis i altres contes*.

altra obra seva, *Mots de ritual per a Electra*.

Fins llavors, només havia tingut un èxit teatral, i gràcies, un cop més, al pintor. El 19 d'octubre del 1971 havia estrenat a la Cova del Drac l'obra *Homenatge a Picasso*, amb música de Joan Albert Amargós, i s'hi havia representat durant tres mesos. Es va veure que podia accedir a un escenari teatral com cal i es va traslladar al Poliorama de la Rambla, però el dia de l'estrena el van prohibir.

Per tot això, abans que el Brossa Espai Escènic s'interessés per ell, podia declarar: "Es gairebé inexplicable que no se m'hagi ofert la possibilitat d'estrenar una obra de teatre per veure si va bé." Amb una dotzena d'obres escrites.

Marginació del Museu Picasso.

És clar que no era l'única cosa a la qual no trobava explicació. La marginació per part del museu Picasso era l'altra.

"La marginació en què se m'ha tin-

gut des del primer moment del Museu Picasso considero que és una de les injustícies majors que el país ha comès amb mi i que encara no m'ha estat reparada", escrivia des de Gifreu l'any 1985, a l'article que tanca les seves memòries, opinió que mantenia també el 2005, quan les va donar a conèixer. Un homenatge, celebrat l'abril passat al Museu Picasso, quan l'escriptor va fer 90 anys, anava destinat, massa tard, a reparar la injustícia.

El Cercle de Lectors va adonar-se, en aquells inicis del segle XXI, que l'escriptor que havia començat a treure de les catacumbes i que ja havia obtingut el reconeixement oficial de gran figura cultural tenia una obra de pes que calia rescatar completa i, així, acabar de divulgar com es mereixia. I no tan sols entre els socis del club, sinó entre tots els hipotètics lectors, és a dir, a través de l'editorial de llibreria de l'empresa, Galàxia Gutenberg,

Primer, Galàxia Gutenberg - Cercle de Lectors va publicar una edició bilingüe català i castellà, destinada al lector

castellà, dels *Poemes de l'Alquimista*, edició que va aparèixer l'any 2002 amb un pròleg de Juan Goytisolo, company d'exili francès, i gran amic. I finalment va editar l'obra completa en dos volums, l'any 2005. Hi és tot: poesia, teatre, relats, assaigs, articles i memòries. Amb un doble valor afegit.

En primer lloc, que l'edició era de l'autor mateix. Palau i Fabre es va implicar en l'ordenació dels escrits, en la tria i revisió de textos, i en la recuperació d'articles, contes i obres mai no publicats en forma de llibre.

I en segon lloc, que s'hi recollia material inèdit. Inèdits eren vuit contes afegits als publicats i també el magnífic text memorialístic "El monstre", redactat per l'autor durant els anys 1984 i 1985 en forma d'articles independents. Una de les vocacions i oficis primers de Palau i Fabre va ser el d'articulista de premsa i, com tants periodistes, professionals o ocasionals, va acabar veient la vida en forma d'article.

Aquests fragments de la seva vida, en ser convertits en articles, es podi-

en titular, amb referències a temes, episodis, etapes o persones: "La dolça França, i l'amarga", "Per saludar Juan Goytisolo", "L'estrany comiat", "Els dos avis", "Pedra d'escàndol", "El retorn fatídic", "La condició de l'escriptor català", "Crisi religiosa"... Són, com tot bon article, articles tancats, arrodonits.

És admirable com una persona que va patir per no haver estat convidada a la taula de la festa major troba respostes a totes les atzaroses i fosques situacions viscudes en èpoques també ben atzaroses i fosques.

Fins i tot va trobar resposta a moltes coses de si mateix que no entenia gràcies a un secret que li va revelar el seu avi: la seva mare va ser hipnotitzada i es va convertir en una dona dominadora i plena de fúria. "Així -va concloure- jo sóc fill d'una hipnotitzada, d'una hipnòtica gairebé caldria dir. Això m'ajuda a comprendre moltes de les coses de mi mateix, començant per la meua part mediàmica o d'allucinat."

La presentació pública dels dos magnífics volums de l'*Obra literària completa* es va fer el mes de novembre de 2005 en un escenari que compensava tants anys de marginació, desconsideració i ostracisme, la Fundació Palau.

La Fundació Palau. L'any 2003, gràcies a un acord establert per l'escriptor amb la Diputació de Barcelona i el municipi de Caldes d'Estrac, es creava en aquesta vila estiuenca del Maresme la Fundació Palau, fundació destinada a conservar, exhibir i difondre el fons artístic i documental de Palau i Fabre, no solament el creat per l'escriptor, sinó també el col·leccionat per ell, especialment, obra de Picasso.

Per una banda, el centre, que ocupa un espai abans format per dos edificis, esdevenia un centre picassà amb projecció internacional. Per una altra, garantia la conservació i la divulgació de l'obra de Palau i Fabre.

Però, a més, dotava la vila de Caldes d'Estrac i el Maresme d'un centre cultural actiu extraordinari, destinat a

acollir exposicions i activitats literàries que abasten els terrenys plàstic, teatral i poètic, objectiu que, aquests primers anys, en vida de Palau i Fabre, ha respectat amb rigor i entusiasme, entusiasme insòlit al nostre país, on són pocs els escriptors que tenen la sort de disposar d'una fundació activa, i, a més, convertida en centre cultural. Un altre cas excepcional seria el de Josep Pla, a Palafrugell, curiosament un autor que Palau i Fabre no podia veure.

El rescat de Palau i Fabre s'havia completat, aquell 2005, amb la investidura com a doctor *honoris causa* per la Universitat de les Illes Balears i l'homenatge "Palau al Palau", organitzat el 3 de maig per l'Ajuntament de Barcelona al Palau de la Música Catalana,

D'aquesta manera, el marginat passava finalment a ocupar un lloc destacat i distingit dins la història de la literatura i la cultura catalanes. Formarà un capítol a banda, ben cert, però un capítol que costarà molt de resumir.

Lluís Bonada

Alfons Llorenç

Trossos i mossos

Enamorat

El 3 de març del 1459 va entonar el cant més definitiu, el darrer. Fa 549 anys que va morir el nostre més gegant i més subtil, el més genial i universal poeta. A sa casa del carrer de les Avellanes, "detingut d'accident de malaltia", el 29 d'octubre del 1458 va testar, "estant en mon bon seny, memòria sencera e loquela manifesta faç e orden lo presente meu darrer testament e la mia darrera volentat". Elegix sepultura "en lo cementerí de la Seu de València, en la capella o vas dels Marchs, construïda en la claustra, prop de la casa del capítol". Potser, en un punt diferent de la catedral, una lauda, posada el 1950, recorda les despulles de l'hoste més distingit, vorejada amb uns versos contundents; com que no pot estimar, desitja la mort, amb vehemència demana a Déu que no li allargue més la vida: "Jo só aquest qui en la mort delit prenc,/ puix que no tolca la causa per què em ve."

Ausiàs Marc, mort ara fa 549 anys, fou el poeta català més universal.

Cendres ardents a la Seu. Mai no presumí d'excels poeta; només reclamà l'honrós títol de ben enamorat: "Jo só aquell pus estrem amador." Un amor "mentre el món dels vius dure", per sempre, sencer i fondo, "car mon pecat és amar follament". El millor dels amadors: "Tant en Amor ma pens'è consentit/ que sens aquell en àis no puc entendre". Entropessa amb amors dissemblants: "dir-vos que us am no cal,/ puix crec de cert que us ne teniu per certa,/ si bé mostrau que us està molt coberta/ cella per què Amor és desigual." Arriba a suplicar: "donau-me una crosta/ del vostre pa, qui em lleve l'amargor;/ de tot menjar m'ha entrat gran dessabor,/ sinó d'aquell qui molta amor me costa."

Trist, sense esperança ("d'amor visc d'esperança vana"), l'enyorament li fa companyia: "de vós sap lo qui sense vós està". I el tast amarg del desamor: "Vós no veeu ma pura entenció, car desamor vos enfosqueix la vista.../no meriu la mla afecció." Però l'amor és la vida, "perquè amor per mort és anihilat".